

Tabel. Ülevaade tõuraamatu statistikast aastate lõikes 31.12. seisuga

Sugu, tunnustus/aasta	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ER hobused kokku	361	348	365	385	390	378	359
Märad	212	203	212	227	229	225	215
sh 3-a ja vanemad	181	172	186	173	172	182	193
Täkid	78	68	76	75	57	58	51
sh tunnustatud täkid	20	20	16	14	17	16	18
Ruunad	71	77	77	83	104	95	93

Selle aasta lõpuks on oodata, et kõigil seni programmi kaasatud rootsi ardennidel on olemas vähemalt üks esimese põlvkonna järglane.

Lähemate aastate jõudluskatsed lisavad siia esmased hinnangud järglaste kvaliteedile. Siiski saab juba praegu

kinnitada, et oleme püsinud eriprogrammis etteantud arvude raames ning et uute (või pigem kaotsiläinud vanade) geenivariantide kantavaid tunnuseid on järglastes juba märgata.

J Õ U D L U S K O N T R O L L

Sigade jõudluskontroll 2020. aastal

Külli Kersten

Eesti Põllumajandusloomade Jõudluskontrolli AS

Eesti Põllumajandusloomade Jõudluskontrolli ASi andmetel oli 1. jaanuaril 2021 jõudluskontrollis 30 farmi ja 12 228 siga. Sigade arv on aastaga suurenenud 1014 võrra. Viie farmi andmed statistikas ei kajastu, sest on vähem kui aasta jõudluskontrolli teinud, ja keskmised tulemused on arvatud 25 farmi andmete alusel.

Farmide paiknemises olulisi muutusi eelnevate aastatega võrreldes ei ole toimunud. Jätkuvalt ei ole jõudluskontrollis ühtegi karja Hiiu, Valga ja Pärnu maakonnast ning paljudes on vaid üks. Kõige rohkem on farme endiselt Lääne-Viru maakonnas (10), järgnevad Saare maakond (4) ja Harju maakond (3). Nimetatud kolmes maakonnas asub umbes 2/3 kõikidest jõudluskontrollialustest sigadest. Emiste ja kultide arv karjades on erinev, jäädes vahemikku 87–972. Vähem kui 100 seaga farme oli üks, üle 500 seaga farme oli kaheksa. Karjas oli keskmiselt 30 emikut, 67 nooremist ja 353 vanaemist. Jõudluskontrolli mõistes on emik esimese seemenduse ootel olev siga, nooremis esimest korda seemendatud, aga poegimata siga, ja vanaemis on üks või enam korda poeginud. Kult oli karja kohta keskmiselt 3,8, kusjuures nende arvukus aastatega väheneb ja 32% farmides ei olnud 31. detsembril ühtegi sugukulti.

Pörsaste tootmiseks peetakse nii tõupuhtaid kui ka ristandaretussigu (tabel 1). Puhtatõuliste ja ristandemiste arvuline vahekord on viimastel aastatel püsinud muutumatuna – 1/3 ja 2/3 jõudluskontrollis olevatest emistest ja kultidest. Puhtatõulistest suurima arvukusega on eesti suurt valget tõugu (Y) ja eesti maatõugu (L) emised, moodustades vastavalt 17,2 ja 14,4% jõudluskontrollis olevate sigade arvust.

Vähesel määral oli karjades ka tõupuhtaid djuroki (D) ja pjeträäni (P) tõugu sigu, keda vajatakse aretusprogrammi järgi eelkõige ristandaretusemiste seemendamiseks eesmärgiga toota lihasigu. Puhtatõulisi pjeträäni tõugu sigu kasvatatakse ühes farmis, kuid nende kasutamise intensiivsus lihasigade tootmises on jäänud minimaalseks. ETSAÜ aretusprogrammis püstitatud eesmärkide täitmiseks sobib paremini ja on muutunud väga populaarseks djuroki tõug. Aastaga suurenes nende populatsioon 20 sea võrra ja enamus neist on kuldid, kuigi ühes farmis, kus jõudluskontrolliga alustati 2020. a lõpus, peetakse vähesel määral ka emiseid. Selle tõu aretamisega Eestis ei tegelda ja kuldid imporditakse teistest riikidest. Peaaegu pooled kõikidest djuroki tõugu sigadest asuvad ETSAÜ seemendusjaamas, kus viljakuse suurendamiseks kasutatakse ka mitme djuroki tõugu kuldi sperma segamist.

Tabel 1. Sigade arv jõudluskontrollis 31.12.2020

Tõug	2019		2020	
	Arv	%	Arv	%
Eesti suur valge (Y)	1924	17,2	2097	17,2
Eesti maatõug (L)	1738	15,5	1756	14,4
Ristandid	7165	63,9	7900	64,6
Pjeträän (P)	14	0,1	16	0,1
Djurok (D)	57	0,5	77	0,6
Tõug teadmata	316	2,8	382	3,1
Kokku sigu	11 214	100,0	12 228	100,0

Jõudluskontrollisigadest 64,6% olid ristandid, kellest 78,7% esimese põlvkonna ristandaretussead LY ja YL, 20,2% tagasiristatud emised (LxYL, YxLY) ja 1,1% muud ristandid. Kuigi esimese põlvkonna ristandemised

on suurima viljakusega, on tagasiristatud emiste kasutamisel olemas ka põhjendus. Kui enne sigade Aafrika katku (SAK) levikut farmidesse oli mingil määral välja kujunenud spetsialiseerumine, kus ühes farmis toodeti esimese põlvkonna ristandaretusemised ja müüdi neid teisele farmile lihatootmiseks, siis SAKist tulenevate rannete bioohutusnõuete kehtestamise tõttu korraldasid mitmed farmid oma tegevuse ümber ja seni karjatäienduse kasvatamisega mittetegelenud farmid olid sunnitud seda ise tegema hakkama. Sellest tulenevalt on karjades tagasiristatud emiste osakaal veel suhteliselt suur, küll aga on muude ristandite osa minimaalne, andes lootust viljakuse edasiseks suurenemiseks. Teadmata tõuga sead asuvad põhiliselt farmides, kus jõudluskontrolli on alles alustatud.

Eesti Põllumajandusloomade Jõudluskontrolli ASI (EPJ) andmetel olid keskmised jõudlusnäitajad tavapärase positiivse trendiga ka 2020. aastal (tabel 2). Sigade puhul on enim huvipakkuv, majandustulemust mõjutav ja pikisilmi oodatud näitaja keskmine viljakus, kokku ja elusalt sündinud põrsaste arv pesakonnas. 2020. aastal sündis pesakonnas keskmiselt kokku 14,4 põrsast, neist 13,1 elusalt. Mõlemad näitajad suurenesid aastaga vastavalt 0,5 ja 0,3 põrsa võrra.

Esmapoegijatel e nooremistel sündis elusaid põrsaid pesakonnas keskmiselt 12,3 ja korduvalt poeginud e vanaemistel 13,4 põrsast, suurenedes vastavalt 0,2 ja 0,4 põrsa võrra pesakonnas. Pesakonnas võõrutati keskmiselt 11,6 (+0,3) põrsast. Puhtatõulistest suurima viljakusega olid eesti suurt valget tõugu emised, kelle pesakondades sündis elusaid põrsaid keskmiselt 12,9, eesti maatõugu emistega võrreldes sündis pesakonnas 0,2 põrsast enam (tabel 3). Kõige suurema viljakusega olid esimese põlvkonna ristandemised YL, kelle pesakondades sündis kokku keskmiselt 15,0 ja elusalt 13,7 põrsast. Tulemused olid head ka ristandemistel LY, kelle pesakondades sündis keskmiselt kokku 14,7 ja elusalt 13,5 põrsast.

Esmakordselt seemendati emiseid viis päeva varem kui 2019. aastal, tuues kaasa ka esmapoegimisvanuse languse viie päeva võrra. Mitmed näitajad, nagu imetamisperioodi

pikkus (27,3 päeva) ja vabaperioodi pikkus (6,0 päeva), on jäänud samaks, küll aga on emised paremini tiinestunud ja püsivad kauem karjas.

Tabel 2. Emiste keskmised jõudlusnäitajad 2020. aastal

Näitaja	2019	2020
Esmaseemendusvanus (päeva)	246	241
Esmapoegimisvanus (päeva)	368	363
Pesakonnas sündinud põrsaid	13,9*	14,4*
neist elusalt	12,8	13,1
nooremiselt	12,1	12,3
vanaemiselt	13,0	13,4
Võõrutatud põrsaid pesakonnas	11,3	11,6
Imikpõrsa kadu (%)	10,8	10,9
Imetamisperiood (päeva)	27,3	27,3
Vabaperiood (päeva)	6,0	6,0
Ümberindlemisi (%)	12,4	10,2
Võõrutatud pesakondi emiste praakimisel	3,7	3,9
Aastaemiselt võõrutatud pesakondi	2,2	2,3
sündinud põrsaid	31,0*	32,1*
neist elusalt	28,5	29,3
võõrutati	25,2	26,4

* – sh mumifitseerunud põrsad

Parima viljakusega emised olid Lääne-Viru maakonna OÜs Viru Peekon, kus pesakonna keskmisena sündis elusalt 14,7 põrsast, järgnesid Lääne maakonna OÜ Linna-mäe Peekon (14,4) ja Harju maakonna OÜ Hinnu Seafarm (14,3). Pesakonnas võõrutati 2020. aastal keskmiselt 11,6 põrsast, ületades 2019. aasta tulemust 0,3 põrsa võrra. Kõige rohkem põrsaid pesakonnas võõrutati Lääne-Viru maakonna OÜs Viru Peekon (13,2), Viljandi maakonna Saimre Seakasvatuse OÜs (13,0) ja Harju maakonna OÜs Hinnu Seafarm (12,8).

Seafarmi majandamise ja emiste kasutamise efektiivsuse olulisteks näitajateks on tulemused aastaemise kohta.

Tabel 3. Emiste keskmised taastootmisnäitajad tõugude viisi

Tõug	Aasta-emiseid	Sündinud põrsaid pesakonnas					Võõrutatud		Imikpõrsakadu %
		kokku**	elusalt				pesakonnas	aastaemiselt	
			kokku	nooremis	vanaemis	aastaemis			
L	1631	14,2	12,7	11,8	13,0	27,9	11,6	25,7	10,7
Y	1822	14,0	12,9	11,7	13,2	28,5	11,7	26,1	10,3
D*	6	8,5	7,6		7,6	13,3	6,7	11,7	11,9
P*	13	9,2	8,3	7,8	8,6	17,2	8,9	19,3	0,8
LxY	2294	14,7	13,5	12,7	13,8	29,5	12,0	26,3	10,0
YxL	3300	15,0	13,7	12,9	13,8	31,1	11,8	26,3	11,2
LxYL	1220	13,9	12,6	12,1	12,8	28,4	11,3	26,5	11,8
YxLY	224	13,4	11,5	10,5	11,7	24,8	9,7	22,0	11,8
YxYL*	8	13,5	12,5	13,8	12,1	29,3	10,3	24,2	16,0
LxLY*	21	13,7	12,7	12,6	12,7	28,7	11,7	25,9	5,2
Tõug teadmata	330	13,7	12,2	11,8	12,3	27,7	10,4	23,8	11,9

* – usaldusväärsus väike; ** – k.a. mumifitseerunud põrsad

2020. aastal sündis keskmisel aastaemisel kokku 32,1 põrsast, neist elusalt 29,3 ja võõrutati 26,4 põrsat (tabel 2). Aastataguse ajaga võrreldes on nimetatud näitajad paranenud, sh aastaemiselt saadud keskmine pesakondade arv. Parimaid tulemusi aastaemise kohta andsid esimese põlvkonna ristandaretusemised YL, kelle pesakondades sündis elusalt 31,1, ja LY ristandid, kelle vastav näitaja oli 29,5 (tabel 3).

Emiste seemendamine on muutunud tavapäraseks emiste tiinestamise meetodiks ja väga nõutav on Eesti Tõusigade Aretusühistu (ETSAÜ) seemendusjaama kultide sperma. Seda kinnitab fakt, et 32% farmidest ei olnud 31. detsembri seisuga ühtegi sugukulti. Kõige intensiivsemalt kasutavad seemendusjaama kultide spermat 401–500 emise kasvatajad, seemendavad vastavalt 98,3% emistest. Seemendusjaama kultide head viljakuse ja liha-jõudluse näitajad tulenevad nende heast aretusväärtusest, sest kõik eelmisel aastal seemendusjaamas olnud kuldid on imporditud hea aretustasemega riikidest. Seemendusjaamas olid vaid puhtatõulised kuldid, kellest ligikaudu $\frac{2}{3}$ olid djuroki ja ülejäänud eesti suurt valget ning eesti maatõugu. Ühtegi Eestis sündinud kult 2020. aastal jaamas ei olnud ja viimased kaks Eestis sündinud ristandkulti DL ja DP praagiti seemendusjaamast 2019. aastal. Seemendamise tulemuslikkus paaritusega võrreldes on aastatega paranenud – poegimiseni jõuab rohkem emiseid ja pesakonnad on suuremad (tabel 4). Esmapoegijate pesakonnas sündis 2020. a keskmiselt 1,2 põrsast ja korduvalt poeginud emistel koguni 1,8 elusat põrsast rohkem kui kuldiga paaritamisel. Seemendamise osakaalu suurenemisel on positiivne mõju olnud ka viljakuse suurenemisele, mida kinnitab fakt, et kolmel viimasel aastal on seemendatud emiste keskmine viljakus suurenenud 1 põrsa võrra, paaritatud emistel vaid 0,3 põrsa võrra.

Sigade nuuma- ja lihajõudluse andmeid koguvad farmides ETSAÜ konsulendid, kaaludes u 100-kilogrammi-seid noorsigu ja mõõtes ultraheliaparaadiga Piglog105 nende pekipaksust ja lihassilma läbimõõtu. 2020. aastal hinnati karjades 6088 noorsiga. Hinnatud sigade keskmine pekipaksus oli 9,4 mm, ööpäevane massi-iive 583,4 g

ja lihassilma läbimõõt 64,2 mm. ETSAÜ hindab ka kultide lihaomadusi nende järglaste rümpade järgi lihatööstustes. 2020. a hinnati 25 kuldi järglasi ja need tulemused avaldatakse Eesti jõudluskontrolli aastaraamatus.

Tabel 4. Tulemused erinevate meetoditega seemendamisel 2020. aastal

Näitaja	Poegimiste %	Elusalt sündinud põrsaid pesakonnas
Kokku	81,0	13,1
Paaritamine	79,6	11,4
Seemendamine	80,8	13,2
Esimesed pesakonnad:		
paaritamisel	85,7	11,0
seemendamisel	77,9	12,2
Kaks ja enam pesakonda:		
paaritamisel	76,1	11,6
seemendamisel	82,0	13,4

Aretustöök vajalikku ja olulist informatsiooni annab iganädalane lihajõudluse ja viljakuse geneetiline hindamine Eesti Põllumajandusloomade Jõudluskontrolli ASis. ETSAÜ seemendusjaama kultide aretusväärtused näitavad, et nad parandavad oma järglastele suuremat viljakust, paremaid nuuma- ja lihaomadusi kui oma karja kuldid. Andmete oskuslik kasutamine paaride valikul tagab aretusedu nii viljakuse suurendamiseks kui ka lihaomaduste parandamiseks. Põhjalik info jõudluskontrolli tulemustest ja aretusväärtustest avaldatakse Eesti jõudluskontrolli aastaraamatus 2020.

Kokkuvõtteks saab öelda, et jõudlusnäitajate positiivsed trendid kinnitavad sigade head söötmist ja pidamist heades tingimustes. Karjas kauem püsivad emised on võimalised efektiivselt põrsaid tootma ning sellega leevendama 2020. aastal sealha kokkuos inna langusest tingitud madalseisu. Kõigile sihikindlust, jaksu ja tarka tegutsemist käesoleval aastal!

Piimaveiste jõudluskontrolli tulemustest 2020. aastal

Aire Pentjärv

Eesti Põllumajandusloomade Jõudluskontrolli AS

1. jaanuaril 2021 oli jõudluskontrollis 435 karja 81 025 lehmaga. Aastaga vähenes karjade arv 43 ja lehmade arv 794 võrra. Jõudluskontrollis oli 96,1% Eesti lehmadest. Kõige enam oli lehmi Järvamaal (12 822), Lääne-Virumaal (10 003) ja Pärnumaal (9939). Kõige väiksem oli lehmade arv Hiiumaal – 630, ja Ida-Virumaal – 1053.

Eesti holsteini tõugu (EHF) lehmade arv suurenes 282 võrra, neid oli aasta lõpus 69 163. Eesti punast tõugu (EPK) lehmade arv vähenes märgatavalt. Neid oli karjas 10 948 ehk 1115 võrra vähem kui aasta tagasi. Eesti maa-

tõugu (EK) lehmi oli 640 ehk 35 võrra rohkem kui eelmisel aastal ning muud tõugu lehmi 4 võrra rohkem (274).

Läänemaa lehmadest on eesti holsteini tõugu 99,1%, Raplamaal 98,8% ja Järvamaal 98,1%. Eesti punast tõugu lehmi on nii arvuliselt kui protsentuaalselt kõige enam Saaremaal. Saaremaa karjades on veidi rohkem kui pooled lehmad (2426 lehma ehk 51,9% maakonna lehmadest) eesti punast tõugu, kuid aasta-aastalt on see vähenenud. Valgamaa lehmadest on eesti punast tõugu 40,6% ja Võrumaal 38,6%. Saaremaal on ka kõige enam eesti maatõugu lehmi – 214 lehma, mis kõigist Saaremaa lehmadest moodustab 4,6%.